

Grannlandets litterära arv från poeten

Av **O. Henrik Akeleye Braastad**

Textbas för bidrag till Gustaf Frödingsällskapets Årsbok 2005:
”Gustaf Fröding och Norge”

Fröding och ”de stora norrmännen”

Från Värmland och Uppsala kom Fröding till Norge med Björnson och Ibsen i huvudet. Vidare framöver 90-talet och in i det nya hundraåret skulle detta bli en sorts norsk litterär guldålder.

Bjørnstjerne Björnson är här framför allt omtalad i unionsavsnittet, det visas till detta ovanför. Frödings möte med **Knut Hamsun** är även redovisat i avsnittet ”*Järnmannen och den bleka*”, avsnitt tidigare i denna textbas.¹

Björnson och Fröding träffades aldrig personligen, skrev aldrig brev – Björnson hatade onykterhet! Snobbig var han också, Björnson - etablerad, som Fröding var ung och även sliten - och äldre. Men Fröding visste, kunde alltså allt – allt (!) - om ”Den store B.B.”² Fast, Björnson lär alltså knappast för sin del påverkats av Fröding.

Fröding tyckte att protesterna mot **Alexander Kiellands** diktarelön var småliga, han tyckte de var ”norsk-småliga”³. I unionsstriden diktade Fröding (”Inget Krut!”) emot Kiellands anti-svenska dikter. Garman & Worse var Frödings inspiration för hans ofullbordade stadsepos om Karlstad, som försiktig påbörjades från Tandem på Nes.

”Ett gott Guds barn” skriver Fröding, som han recenserar **Jonas Lie**. De två har föga personlig eller litterär kontakt, fast på Lillehammer är personer som indirekt ger dom relationer utöver de litterära

Norska lyrikern **Nils Collett Vogt** var född i 1869 och arbetade efter Studentexamen 1885 under sommaren hos en norsk disponentfamilj på en Herrgård i Arvika⁴ Fröding var för Collett Vogt ”*stormestern i nordisk*

---

¹ I övrigt har John Landquist och även Mentz Schulerud velat spåra Fröding i Hamsuns ”Mysterier”

² Paul Frisch skriver i norska litteraturtidningen Edda, (L I - 1951) att Björnsonkarakteristikerna i Frödings brev kan tolkas som omedveten projektion av egenskaper Fröding själv saknade, vitalitet, handlingsförmåga, styrka, hälsa, tro. Också den norska Frödingkännaren Harald Nielsen skriver ”*Hvor forskjellige var de ikke! Den ene et Billede på forutgivet Sundhed, en Guldklump af Styrke, som Tiden aldrig fik helt fortæret, og den anden. Saavidt man kan skønne, hurtig præegt avf sin Tid, dens rastløshet i tanke, dens uro i Sind, dens Sygdom i Viljen*”.

Fröding ursäktade alltid Björnson, och angrep ilsket alla som angrep Björnson – som Arne Garborg. Han hade även läst ”*Leonarda*” och ”*På Guds veje*” – den försonande Björnson, om BBs ”*fördragsamhet, tolerans, förståelse, medkänsla*”, som Fröding skriver. Han kritiserade Björnsons angrepp på Ole Richter, men 1898 - som BB mildnas i ”*Paul Lange og Tora Parsberg*”, skådespelet om Richters självmord - var Fröding för sjuk för att kunde läsa detta.

³ Han tyckte svensk miljö i detta avseende var annorlunda.

⁴ Han skriver om livet i Värmland i självbiografen ”*Fra gutt til mann*”

lyrikk, en sanger uten like”⁵. Han beskriver Fröding som ”skikkelsesdannende, nydanner og omskaper, grubler og sannhetssøker”⁶. Collett Vogt hade familjära relationer även till Lillehammer och Frödings krets där. Genom giftermålet med Siri Tyselius på Finnåkers Bruk i Västmanland kom han att få en förankring i de båda ländernas kulturliv. Som Collett Vogt tillfälligtvis och samman med Axel Lundegård träffar Mathilda (och på Nes Gustaf -) Frödings dräng Anders Anderson på Sandefjords Bad i juli 1925, skriver han till Ninni Roll Anker: ”Hvad er Frödings diktning andet end å en kamp for at vinde frem till et standpunkt han kan hvile i, fast jord under føtterne: Og det var som om Andersen förstod det altsammen. – Jeg skal engang gjøre et dikt av dette – mannen som blev stor i kraft av sitt noble enfold, sitt rene hjerte...”, så skriver Collett Vogt från Sandefjord.⁷

Vi har emellertid inte hittills kunnat bekräfta att något sådan dikt skrivits av den norska lyrikern.

Herman Wildenvey, född Herman Portaas, var 15 år yngre än Fröding. Han hade i unga år arbetat i Gudbrandsdalen (Otta) och på Lillehammer. Wildenvey blev snabbt succés – som mycket ung, som 17-årig - med samlingen ”Nyinger” debuterade han. Redan hans tidiga diktsamlingar sålde på 10-20 talet i 10 000 exemplar i Norge. Wildenvey fann tidigt fram till Fröding, beundrade de värmländska låtarna, tårarna i gralstänken. Frödings och Wildenveys visor uppträder många i det gemensamma naturlandskapet, de samma sociala konturer, Värmland och norska Östlandet. Scenerierna, folklivet och lynnet är ofta gemensamt. Wildenvey var mycket påverkad av Fröding, han blev även folkligt kallad ”Norges Fröding”⁸. Båda närmar sig natur, mystik och folkliv på samma sätt, de är sångare, melodiösa.

Wildenveys beundran för Fröding fick honom till att skriva till författaren i Sverige efter en bild av diktaren. I Wildenveys arbetsrum i hans hem i småstaden Stavern⁹, sydväster om Oslo vid Oslofjorden, hänger en bild av Fröding med påskriften: ”Kjære Wildenvey! Jeg sender dette bilde til deg hvor det hører mest hjemme i dette land.”

⁵ Refererad i universitetslektor K. M. Kommandantvold (1958) ”Nabo i speilet – Sverige i norsk litterært perspektiv”, Oslo: Gyldendal, s. 156

⁶ Brev fra Sandefjord Bad i juli 1925 till Ninni Roll Anker, även redovisad av i Axel Lundegård ”En julikväll i Sandefjord”, från Lundegårds självbiografi ”Sett och känt”. Kfr. Avsnittet ”Från Jupiter till Nes” i denna textbasen.

⁷ Referert av Kommandantvold (1958), s. 157.

⁸ Källa: Wildenveysällskapet och cand. philol. Anne Lise Nedberg.

⁹ Som Fröding blev Wildenvey sållan själv belåten med sina vers, oavbrutet omarbetade han, i 8-10 olika utgåvor.

Wildenvey är i Stockholm vid Frödings sista tid i 1911 och han minns *"hans herlige dikt, de lekende, glade og menneskelige kaprisløse, som blir liggende øverst i sinnet og smile som vannlinjer, de dystre og tunge, de selvavslørende, alltid språklig geniale, som synker ned till bunnen av ens sjel"*¹⁰. Också Wildenvey tog del utav Frödings begravning i Stockholm i februari 1911.

På den verstekniska och formella planen griper Fröding in i författaren, lyrikern, den polemiska stridsmannen **Arnulf Överlands** lyriska utveckling. Han betraktar från tidig Fröding som litterär husgud och räknar Frödings sångbarhet som sitt egna diktspråk. *"Mitt mål er å skrive vers, som underkaster seg rim og meter, men som samtidig strever etter det naturlige. Gustaf Fröding gir meg et godt eksempel på dette"*, så säger Överland vid ett uppträdande med egna dikter i Göteborg 17. november 1954.

På Frödings och den egna formella plattformen kom Överland i Norge högljudd och med stor kraft att angripa den lyriska modernismens upplösning av traditionell meter och dennas metaforiska excentricitet.

"Nynorskan" och "Fôlkmål" på norska.

Fröding rasande mot **Arne Garborgs** angrepp på Bjørnson. Garborg var även med i Birger Mörner/Gustaf Frödings bok om Strindberg, då de två lär ha haft någon kontakt. 1911 fick **Olav Duun** statens författarstipendium och i slutet av juni och i början av juli uppehöll han sig i Värmland *"dragit dit av min starka kärlek till Gustaf Fröding och Selma Lagerlöfs diktning,"* skriver han.¹¹

Gustaf Fröding toner med i gudbrandsdölen **Tore Örjasæters** första naturlyrik och Fröding har skänkt impulser till **Olav Aukrust** när det gäller innehåll och form, till delar litterärt credo, metriska mästerskap¹²

I dikten om auktionen på gården Tande invid Jotunheimen tecknar Aukrust - upp samma folkliv och personage som Frödings från dansen i väggkorsningen bortanför Mangneskogens prästgård och i samma form:

¹⁰ Från Kommandantvold (1960)

¹¹ Resrapport från Holmestrand, daterad 22.10. 1912

¹² Kommandantvold jämför Aukrusts "Solränning" (1930) med Frödings "Växtliv" och "Giv liv och grönska" i andlig kongenialitet, Aukrusts "Adam og Eva" i "Himmlavarden" med "Mannen och kvinnan" i Frödings "Nya dikter". "Morgon" i "Himlavarden" med "Davids sång" i Frödings "Saul och David". Många läsare vill omedelbart hitta såväl metrisk som tematisk gemenskap i Aukrusts berömda "Aktion på Tande" och Frödings "Det var dans bort i vägen"

*”Det stod ein vill aksion på Tande,
som støkken står tå den dag i dag,”*

- så börjar Aukrust.

Något efter Fröding uppehöll sig Aukrust (ursprungligen från Lom i Gudbrandsdalen) på Lillehammer, nära samma miljö som Fröding där tagit del av.

I norra Värmlands grannskap, Trysilbygden, hade författaren **Sven Moren** stor kärlek för Fröding. Dottern, **Halldis Moren Vesaas**, berättar hur fadern tog de tunga guld-röda banden från ”Samlade Skrifter” ner från hyllan på hemgården Mora och läste högt, särskilt från ”Räggjar och paschaser”.

Jakob Sande och Einar Skjæråsen – den senare från Värmlands västra grannskap - har likheter med Frödings lättsamma folklivsskisser. Också **Alf Prøysen** nämns av den norska lyrikern och litteraturvetaren Johannes Gjerdåker, som Frödinginspirerad.

*”Hos svensken Gustaf Fröding finner jag mer av trönderskt folklynne än hos alla västländska författare tillsammans.”*¹³ skriver

tröndelagsförfattaren, lyrikern **Kristoffer Updal**. Fröding fascinerade även sörlandsdiktaren **Vilhelm Krag**¹⁴ som själv är smittad av dragharmonikans klang i sina visor från Sörlandet.

Fröding *”rager stolt frem som den største blant det moderne Sveriges poeter”*, skriver **Nils Kjær** i den betydelsefulla Kristianitidningen ”Tidens Tegn” vid Frödings 50-årsdag 22. augusti 1910¹⁵: *”Han kom og var Mester, han holdt stort Indtog, han bedaarede alle og vandt for bestandig”*, skriver den kända norska författaren och kritikerens.

De radikala diktarna – arbetardikterna

Författaren, den radikala kritikern **Gunnar Heibergs** ”Kong Midas” – fann Fröding förstämmande, hatfullt orimligt hånande, kränkande, sårande. Heiberg lär även inspirerade fredsdikten ”Inget Krut! (1890) i unionsstriden”. Frödings livsöde är även på många sätt jämförbart med den jämnåldriga norska arbetarförfattaren **Per Sivle**.

---

¹³ Refererad av Kommandantvold (1958) s. 158.

¹⁴ Krag menade at det bara var en språng i tid och karaktär från Gustaf III till Fröding, från kavaljerernas luth till ”Gitarr och Dragharmonika” bara en ändring av kulisser och dräkter, inte i känsla. Kommandantvold (1960)

¹⁵ Refererad i Kommandantvold (1958), s. 157.

Arbetsförfattaren, lyrikern **Rudolf Nilsen** deklamerade i sin tid gärna Frödings "Atlantis" och "Skalden Wennerbom".

"Norge är ett natursplittrad land, på det mittskandinaviska folkmålets grund blir Fröding en gemensam stilkonstnär, norsk som svensk", skriver Kristian Magnus Kommandantvold.

Genomgången av Frödings norska arvingar placerar förvånansvärd många av dem i de östnorska landskapen, i miljön jämförbara med Frödings Värmland. Och hemma hos den samma folkliga publik i Norge som den som i Sverige älskade, höll Frödingupplagorna uppe hos det stora läsande folket.

Frödings dikter – några – är översatta till norska, eller snarare till dansk-norska, av **Alma Forsberg**, som 1898 gav ut en antologi på Cammermeyers förlag. De flesta av dikterna är emellertid från Gitarr och Dragharmonika, bara, fast de kom ut först 1897. Det är ändå den ende norsköversatta samlingen. Det är anmärkningsvärd hur starkt och direkt Fröding själv engagerade sig samman med fru Forsberg om texten – från ord till ord, från linje till linje – i den norska översättningen.

Av Frödings dikter från Norge är flera skrivna på norska, flera omhandlar norska historiska eller samtida händelser, miljön eller personer. Dessa är omtalade i ett eget avsnitt i textbasen, ovanför.

Frödings egna essäer och krönikor, journalistik och litteraturkritik, brev från Norgeåren – och även från Sverige om Norge – porträtterar norska miljön, norsk politik, norsk litteratur, människor, sociala förhållanden i grannlandet, folkpsykologi, tecknar norsk ortshistoria. Och det är litteratur, stor litteratur. Det är även norsk litteratur - fast den skrivits på svenska!

I innehåll omtalas detta närmare i flera andra avsnitt i textbasen.

"Likt och olik"

Fröding är uppförd på norsk scen: "Sjung vackert om kärleken", med **Esben Skjönberg**, **Rut Tellefsen** och **Henny Moan**.

Många av Frödings sånger är tonsatta, av den norska kompositören **Eivind Alnæs**. Norska skådespelare och litterater har turnerat Norge runt med Frödingprogram, som skådespelerskan **Elisabeth Reiss**.

I tidigare avsnitt har vi beskrivit Frödings relationer till vistelsesorterna

(Lillehamers) lokala kultur- och konstnärsmiljö. Men, under de tre Norgeåren får man räkna med att intrycken och inspirationerna var betydligt flera. Målaren och tecknaren **Theodor Killelsen** var mycket produktiv och exponerad i Norge på Frödings tid. Kunde här vara sammanhang att hitta mellan Kittelsens mytiska figurer och troll och Frödings gamla bergtroll? Båda vägarna?¹⁶

Final

Ved sidan om Fredrika Bremer, som bodde i Norge några år omkring 1840, var Gustaf Fröding den ende svenska diktare

som bodde i grannlandet under unionstiden. På så sett är hans villkor för att litterärt teckna landet, bygga bro länderna emellan i denna period unik. Hans 50-årsfirande uppmärksammas hälften kungligt i norsk press. Hans bortgång betygsätter även från Norge Frödings betydelse i grannlandet i väster.

I Kristianiatidningen Aftenposten följer man hans sista timmar från 7de februari ("*Frödings tilstand meget alvorlig*"). "*Specialtelegram*" meddelar diktarens död, dödsruna ritas dagen efter och även i det stora formatet "*Frödings jordeferd*" – Aftenposten 13de februari 1811. I konservativa "*Morgenbladet*" skriver den berömda norska senare stortingspresidenten C.J. Hambro hans nekrolog och i fyra dagar täcker Morgenbladet Frödingminnet, jordfästning ("*Da Fröding tog avskjed med sin popularitet*"). Över fem dagar 9de -13de februari skriver den i Norge

---

¹⁶ Detta avsnitt omhandlar "Norges Frödingarv", men inte "Sveriges arv från Norge genom Fröding", dessa betraktelser har hållits utanför denna textbas för denna årsbok, men är självfallet betydelsesfulla - och på många sätt spegelvända.

legendariska journalisten Sven Elvestad från Stockholm: ”*Frödings siste timer*” på Gröndal till ”*gravferden*” - Elvestadartiklarna därifrån är idag norsk journalistikhistoria! Likaså Socialdemokraten¹⁷ och Dagbladet skriver om Frödings bortgång över två-tre dagar. Även provinstitidningarna skriver i flera dagar.¹⁸

Men hans många firade samlingar och böcker som gavs ut medan han bodde på Lillehammer blev aldrig omtalade av pressen på orten. När hans uppslag i Karlstidningen med referatet från 17de maj på Lillehammer 1895 omtrycktes på norska i ortstidningen ”Lillehammer Tilskuer” var det utan referens till att författaren, journalisten vid tillfället var bosatt på Lillehammer. I ortens tidningar blev han aldrig personligen omtalad innan hans syster Mathilda gav en intervju till redaktören Johan Filseth i ortstidningen ”Gudbrandsdølen” 1916, året innan hon dog¹⁹. Hans stora 50års jubileum blev aldrig omtalad i ortens press, inte ens hans bortgång, fast rikstidningarna i Norge dominerades av händelsen.

Vid Frödings död talade den senare litteraturprofessorn **Fredrik Paasche** om hans roll i ett minnesmöte Studentersamfundet i Oslo.

Då norska författareföreningen organiserade 1930 det tredje nordiska författaremöte i Oslo, Då överräckte Axel Lundegård det norska värdskapet en bronsavstöpning av Eldhs byst av Gustaf Fröding. Denna står idag som ensamt konstföremål ovanpå en kamin på kontoret till ordföranden i ”Den norske forfatterforening”, i föreningens lokaler bredvid Oslos Rådhus.

Den legendariska norska litteraturprofessorn, Francis Bull – även hedersledamot av Gustaf Frödingsällskapet – säger i ett tal vid 75-års jubileet för Gitarr och dragharmonika i 1966:

”Men når vi leste Fröding kjendte vi oss igjen. Det lå ikke bare i det værmlandske i hans tonefall, som språklig sto oss nær, men det var meget i selve lynnet som vi fant beslektet.....”

Francis Bull läste ”Ur Anabasis” på fånglägret Grini under kriget för medfångarna. Professorns läsning och föredrag i fånglägret hade stor psykologisk betydelse den gången och tillhör även idag norsk litteraturhistoria. Dikten ”Ur Anabis” är skriven på Suttestad 1891. Det rör

¹⁷ Denna redigeras då av Fernanda Nissens mann, Oscar Nissen

¹⁸ ”Arbeidet” i Bergen, Bergens Tidende, Drammens Tidende, Folkebladet (Trondheim), Stavanger Aftenblad (Lars Oftedals tidning)

¹⁹ Artikeln senare översatt och tryckt i ”Dagens Nyheter”.

sig om vilja och kraft till att stå emot sorgen över nöden. Nog behövdes det, där också.²⁰

Norska universitetslektorn vid Göteborgs Universitet, Kristian Magnus Kommandantvold, skriver i en krönika i 1960²¹

”Oppgaver for de siste 25 år viser at Fröding dominerer fullstendig blant svenske poeter i Norge – hans selges omtrent like meget som alle andre poeter til sammen.”

Och alltjämt finns det även i Norge ett kvarlevande folkligt vetande om strofer och dikter från Frödings poesi. Fast, förstås, det försvagas även där, siger uppåt i åldersgrupperna.

”Österdalskungen”, tecknaren av Värmlands och Dalarnas grannlandskap i väster, Østerdalen, författaren och Björnsonvännen **Jacob Breda Bull**²² skrev vid Frödings död:

*”Säf, säf susa !
Våg, våg skå !
Suckar som vaggsång i skogarna gå.
Vidare gungas de
Varsamt tillbaka, från Norge, det grå:
Säf, säf susa
Våg, våg slå!”*

På Lillehammer kan man idag gå från bryggan och söderut mot Suttestad – idag en stadsdel i Lillehammer södra ända - längs den branta, snoriga vägen kallad ”Frödingfaret” som mynnar ut i ”dr. Torps gate” och även fortsätter upp mot villastaden som ”Gustaf Frödings väg”. Åker man så norrut in mot staden och längs Kyrkogatan (Kirkegaten) fram emot kapellet invid Kyrkan ligger systemen, Mathilda, begravnen, närmast intill kapellets ingång. Hon ville bevara honom där, på orten. För detta syftet gav hon i sitt testament hela sin förmögenhet, till det väsentliga arvet efter broderns bortgång i 1911, till Lillehammer stad i

²⁰ Diktens bakgrund är tio tusen grekers färd genom fiendeland åter till Hellas. Om Anabis har Xenofon skrivit och hans skrifter har förekommit genom århundraden i läroböcker i grekiska i det gamla gymnasiet. Francis Bull redogör i talet för Frödings användning av skolgrekiskan i dikten från Suttestad – arresterar även diktaren i en förklarbar något bristfällig erinran av Xenofons ursprungsskrift där han diktar från Lillehammer 1891.

²¹ Universitetsforlagets vitenskapelige pressetjeneste, Kronikkjenesten nr. 135, 19.8. 1960. stilt til rådighet for forfatteren av Per Magnus Kommandantvold, kronikkforfatterens sønn.

²² Jacob Breda Bull var far till lyrikern Olaf Bull, dennas gnistrande lyrik och dramatiska livsöde är inte olik Frödings.

legatet "Gustaf Frödings Minnesfond". Som det upprättades blev det stadens största legat.

I maj hade Norsk Litteraturfestival 2005 Gustaf Frödings norska liv och diktarens litteratur som en egen post på programmet, detta i unions-upplösningens år. I augusti vistade Gustaf Frödingsällskapet Lillehammer under 2005 års Frödingdagar.